

Zomerdijk 42A, IJsselstein

Een beknopt bureauonderzoek

C.Y. Burnier

Colofon

ADC Rapport 3539

Zomerdijk 42A, IJsselstein
Een beknopt bureauonderzoek

Auteur: C.Y. Burnier

In opdracht van: Wissing B.V.

© ADC ArcheoProjecten, Amersfoort, 2 april 2014

Foto's en tekeningen: ADC ArcheoProjecten, tenzij anders vermeld

Status onderzoek: concept.herzien

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt
worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

ADC ArcheoProjecten aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend
uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Autorisatie:

R.M. van der Zee

ISSN 1875-1067

ADC ArcheoProjecten
Postbus 1513
3800 BM Amersfoort
Tel 033-299 81 81
Fax 033-299 81 80
Email info@archeologie.nl

Inhoudsopgave

Samenvatting	5
1 Inleiding en administratieve gegevens	7
2 Bureauonderzoek	8
2.1 Doelstelling en vraagstelling	8
2.2 Methodiek	8
2.3 Resultaten	8
2.4 Gespecificeerde verwachting en conclusie	11
3 Aanbeveling	11
Literatuur	12
Geraadpleegde websites	12
Lijst van afbeeldingen en tabellen	12

Samenvatting

In opdracht van Wissing B.V heeft ADC ArcheoProjecten in december 2013 een beknopt bureauonderzoek uitgevoerd op de locatie Zomerdijk 42a te IJsselstein. Het onderzoek is uitgevoerd in het kader van een bestemmingsplanwijziging ten behoeve van de uitbreiding van een sporthal.

Het plangebied ligt in een gebied waar een gemeentelijk archeologisch beleid is vastgesteld. Op grond van dit beleid valt het plangebied in de zone met een lage archeologische verwachting. Deze lage verwachting is gebaseerd op het feit dat deze zone te behoeve van de baksteen fabricage is afgegraven. De archeologische booronderzoeken in de directe omgeving hebben geen archeologische indicatoren opgeleverd. De bovengrond was bij al deze locaties verstoord. De kans op het aantreffen van archeologische waarden in het plangebied is dan ook klein.

ADC ArcheoProjecten adviseert om het terrein vrij te geven voor de voorgenomen ontwikkeling. Het is echter niet volledig uit te sluiten dat binnen het onderzochte gebied toch nog archeologische resten voorkomen. Het verdient daarom aanbeveling om de uitvoerder van het grondwerk te wijzen op de plicht archeologische vondsten te melden bij de bevoegde overheid, zoals aangegeven in artikel 53 van de Monumentenwet

Tabel 1. Overzicht van de verschillende (pre)historische perioden.

Periode	Afkorting	Tijd in jaren
Nieuwe tijd	NT	1500 - heden
Middeleeuwen:	XME	450 – 1500 na Chr.
Late Middeleeuwen	LME	1050 - 1500 na Chr.
Vroege Middeleeuwen	VME	450 - 1050 na Chr.
Romeinse tijd:	ROM	12 voor Chr. – 450 na Chr.
Laat-Romeinse tijd	ROML	270 - 450 na Chr.
Midden-Romeinse tijd	ROMM	70 - 270 na Chr.
Vroeg-Romeinse tijd	ROMV	12 voor Chr. - 70 na Chr.
IJzertijd:	IJZ	800 – 12 voor Chr.
Late IJzertijd	IJZL	250 - 12 voor Chr.
Midden-IJzertijd	IJZM	500 - 250 voor Chr.
Vroege IJzertijd	IJZV	800 - 500 voor Chr.
Bronstijd:	BRONS	2000 - 800 voor Chr.
Late Bronstijd	BRONSL	1100 - 800 voor Chr.
Midden-Bronstijd	BRONSM	1800 - 1100 voor Chr.
Vroege Bronstijd	BRONSV	2000 - 1800 voor Chr.
Neolithicum (Jonge Steentijd):	NEO	5300 – 2000 voor Chr.
Laat-Neolithicum	NEOL	2850 - 2000 voor Chr.
Midden-Neolithicum	NEOM	4200 - 2850 voor Chr.
Vroeg-Neolithicum	NEOV	5300 - 4200 voor Chr.
Mesolithicum (Midden-Steentijd):	MESO	8800 – 4900 voor Chr.
Laat-Mesolithicum	MESOL	6450 - 4900 voor Chr.
Midden-Mesolithicum	MESOM	7100 - 6450 voor Chr.
Vroeg-Mesolithicum	MESOV	8800 - 7100 voor Chr.
Paleolithicum (Oude Steentijd):	PALEO	tot 8800 voor Chr.
Laat-Paleolithicum	PALEOL	35.000 - 8800 voor Chr.
Midden-Paleolithicum	PALEOM	300.000 – 35.000 voor Chr.
Vroeg-Paleolithicum	PALEOV	tot 300.000 voor Chr.

Bron: Archeologisch Basis Register 1992

1 Inleiding en administratieve gegevens

In opdracht van Wissing B.V heeft ADC ArcheoProjecten in december 2013 een beknopt bureauonderzoek uitgevoerd op de locatie Zomerdijk 42a te IJsselstein. Het onderzoek is uitgevoerd in het kader van een bestemmingsplanwijziging ten behoeve van de uitbreiding van een sporthal.

Het plangebied ligt in een gebied waar een gemeentelijk archeologisch beleid is vastgesteld. Op grond van dit beleid valt het plangebied in de zone met een lage archeologische verwachting (afb. 5).¹

In deze zone is archeologische onderzoek vereist bij bodemingrepen met een oppervlakte van groter dan 10 ha en die tevens dieper reiken dan 30cm –mv. Gezien het feit dat de te verstoren oppervlakte circa 3500m² bedraagt wordt niet voldaan aan deze voorwaarde en is archeologisch onderzoek niet noodzakelijk. Omdat wel door de gemeente is aangegeven dat een archeologisch onderzoek wel vereist is, heeft het ADC op verzoek van de opdrachtgever toch een beknopt bureauonderzoek uitgevoerd.

In Nederland dient het vaststellen van de archeologische waarde van een plangebied te gebeuren op grond van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA versie 3.2).² Gemeenten kunnen hierop aanvullende uitvoeringskaders vaststellen. De gemeente IJsselstein heeft voor zover bekend echter geen aanvullende uitvoeringskaders vastgesteld voor het uitvoeren van archeologisch vooronderzoek, noch zijn deze voor dit project afzonderlijk opgesteld.³ Dit onderzoek is dus gebaseerd op de algemene criteria die in de KNA staan geformuleerd.

De volgende administratieve gegevens zijn van toepassing:

Opdrachtgever:	Wissing B.V.
Soort onderzoek:	Bureauonderzoek
Aanleiding:	Uitbreiding sporthal
Locatie:	Zomerdijk 42A
Plaats:	IJsselstein
Gemeente:	IJsselstein
Provincie:	Utrecht
Kadastrale gegevens:	onbekend
Kaartblad:	38F
Oppervlakte plangebied	3530m ²
Coördinaten:	131.167/449.164 131.189/449.131 131.119/449.088 131.099/449.120
Bevoegde overheid met contactgegevens:	Gemeente IJsselstein
Deskundige namens de bevoegde overheid	Mevr. E.C.E. Schoonbeek-Biemold
ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer (CIS-code):	59531
ADC-projectcode:	4151010
Auteur:	C.Y. Burnier
Projectmedewerker(s):	n.v.t.
Autorisatie:	R.M. van der Zee
Periode van uitvoering:	December 2013
Beheer en plaats documentatie:	ADC ArcheoProjecten bv, Amersfoort
Beheer en plaats digitale documentatie (e-depot):	e-depot : http://persistent-identifier.nl/?identifier=urn:nbn:nl:ui:13-w34j-a3

¹ .Rooij J.A.G van en A. de Boer 2012

² SIKB 2010.

2 Bureauonderzoek

2.1 Doelstelling en vraagstelling

Het bureauonderzoek vormt de eerste stap in het vaststellen van de archeologische waarde van het gebied. Het doel van bureauonderzoek is het aan de hand van schriftelijke bronnen verwerven van informatie over bekende en/of verwachte archeologische waarden in het plangebied, om daarmee te komen tot een gespecificeerde, archeologische verwachting.

Voor het bureauonderzoek zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld:

- Zijn mogelijk archeologische waarden in het plangebied aanwezig, en zo ja, wat is de specifieke archeologische verwachting?
- Is het plangebied voldoende onderzocht en zo nee, welke vorm van nader archeologisch onderzoek kan worden geadviseerd?

2.2 Methodiek

Het onderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.2 Landbodems, protocol 4002 Bureauonderzoek.

Het bureauonderzoek bestaat uit de volgende elf processtappen:

1. Afbakenen plan- en onderzoeksgebied en vaststellen consequenties van mogelijk toekomstig gebruik;
2. Aanmelden onderzoek bij Archis;
3. Vermelden (en toepassen) overheidsbeleid;
4. Beschrijven huidig gebruik;
5. Beschrijven historische situatie en mogelijke verstoringen;
6. Beschrijven mogelijke aanwezigheid bouwhistorische waarden in de ondergrond;
7. Beschrijven bekende archeologische en aardwetenschappelijke waarden;
8. Opstellen gespecificeerde verwachting;
9. Opstellen standaardrapport bureauonderzoek;
10. Afmelden onderzoek bij Archis: overdracht onderzoeksgegevens;
11. Aanleveren digitale gegevens bij e-Depot.

De processtappen 1 tot en met 7 leveren gegevens op basis waarvan processtap 8, de gespecificeerde verwachting wordt opgesteld. De gespecificeerde verwachting kan worden beschouwd als een belangrijke conclusie van het bureauonderzoek, omdat hierin wordt aangegeven of, en zo ja, welke archeologische waarden worden verwacht, indien relevant weergegeven op een kaart.

De resultaten van processtappen 1 tot en met 8 worden behandeld in de paragrafen 3.1 tot en met 3.5. Processtap 9 resulteert in het voorliggende rapport. De processtappen 10 en 11 hebben betrekking op het voor derden openbaar maken van de resultaten van het bureauonderzoek bij onder meer Archis en het e-Depot.

2.3 Resultaten

2.3.1 Afbakening plan- en onderzoeksgebied en vaststellen van de consequenties van het mogelijk toekomstige gebruik

De exacte locatie van het plangebied is weergegeven op afbeeldingen 1 en 2.

In het plangebied zijn de volgende ingrepen gepland:

Aard ingreep:	Uitbreiding sporthal
Wijze fundering:	onbekend
Onderkeldering:	onbekend
Diepte bodemverstoring:	onbekend
Oppervlakte bodemverstoring:	Minimaal 1500m ² , maximaal 3200m ²

Toekomstige ligging boven- en ondergrondse infrastructuur:	onbekend
Toekomstige ligging verharding:	onbekend

2.3.2 Beschrijving van de aardwetenschappelijke waarden

De volgende aardwetenschappelijke informatie is bekend van het plangebied:

Bron	Informatie
Geologische Overzichtskaart van Nederland 1:600.000 ⁴	Formatie van Echteld, rivierklei op rivierzand
Bodemkaart van Nederland 1:50.000 ⁵	Niet gekarteerd
Meandergordelkaart ⁶	Stroomgordel van de Hollandse IJssel
Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) ⁷	0,90 + m NAP

Het landschap rond IJsselstein is gevormd door rivieren. Tijdens de laatste ijstijd heerste in ons land een extreem koud en droog klimaat. De zeespiegel lag tientallen meters onder het huidige niveau. Het landschap bestond uit een grote poolwoestijn, waarin de Rijn en de Maas via een brede riviervlakte grote hoeveelheden zand en grind aanvoerden. De rivieren hadden een vlechtend karakter met rivierbeddingen die zich snel verlegden in het losse sediment.

Het onderzoeksgebied is gelegen in het midden-Nederlands rivierengebied. De ondergrond bestaat dan ook uit rivierafzettingen (Formatie van Echteld) en veen (Hollandveen Laagpakket binnen de Formatie van Nieuwkoop).

Na opwarming van het klimaat vanaf ca. 10.000 ¹⁴C BP raakte het land snel begroeid. Door een afname in de sedimenttoevoer werd de waterafvoer geconcentreerd in enkele meanderende hoofdgeulen. Op de in onbruik geraakte riviervlakten werd klei afgezet. De rivieren vormden regelmatig nieuwe lopen, waarbij de afgesloten of verlaten rivierarmen werden opgevuld. Als gevolg van deze stroomgordel verleggingen zijn in de loop van het Holoceen verschillende nieuwe rivierarmen in het rivierengebied gevormd en weer afgesloten. De in onbruik geraakte stroomgordels vormden zandige ruggen in het landschap, die aantrekkelijk waren voor bewoning en landbouw. Ze lagen relatief hoog en droog, waren vruchtbaar en goed te bewerken. De relatief laaggelegen komgebieden waren vooral geschikt als wei- en hooiland. Vanwege de hoge grondwaterspiegel en moeilijk bewerkbare kleigronden vond hier geen bewoning en akkerbouw plaats.

Op basis van een booronderzoek⁸ dat in de directe omgeving van het plangebied is uitgevoerd is gebleken dat in de ondergrond kleiige afzettingen aanwezig zijn die worden geïnterpreteerd als een vulling van de bedding die is ontstaan na het afdammen van de Hollandse IJssel in de Vroege Middeleeuwen. Op veel plaatsen is de klei in de binnendijkse gebieden in dit gebied afgegraven onder meer ten behoeve van steenovens.⁹ Mogelijk is dit, gezien de lage ligging ten opzichte van de omgeving, ook hier het geval. Dit is de reden waarom het gebied een lage archeologische verwachting heeft op de archeologische kaart van de gemeente IJsselstein. Binnen het plangebied zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen. Er is geen archeologische laag binnen het plangebied.

⁴ TNO 2010.

⁵ Stichting voor Bodemkartering & Rijks Geologische Dienst 1975

⁶ Cohen et al. 2012

⁷ <http://www.ahn.nl/viewer>

⁸ Ozm 56223, Brijker 2013

⁹ Rooij J.A.G van en A. de Boer 2012

2.3.3 Beschrijving van bekende archeologische waarden

In het onderzoeksgebied zijn de volgende archeologische (indicatieve) waarden en ondergrondse bouwhistorische waarden vastgesteld (zie afbeelding 3). Hierbij is alleen gekeken naar de meldingen aan de westzijde van de Hollandse IJssel in de directe omgeving van het plangebied.

Onderzoeksmeldings-nummer	Soort onderzoek	Resultaat	Advies
56233	Booronderzoek	Afgegraven ten behoeve van steenovens	Het plangebied is vrijgegeven
32599	Booronderzoek	Oeverwalafzettingen, bovenzijde verstoord	Geen vervolgonderzoek
34420	Booronderzoek	Geen archeologische indicatoren	Geen vervolgonderzoek
54887	booronderzoek	Tot circa 1m –mv verstoord.	Vrijgegeven voor geplande werkzaamheden

Waarnemingsnr	Omschrijving	Datering ¹⁰	Opmerking
36260	vondstmelding	MEL	Kogelpot 15 ^e eeuw

Op de landelijke en gemeentelijke beleidsadvies kaart staat de volgende archeologische verwachting voor het plangebied aangegeven:

Bron	Verwachting	Toelichting
Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW)	Lage trefkans	
Gemeentelijke beleidskaart	Lage archeologische verwachting	Ligging in komgebied, afgegraven uiterwaarden of anderszins verstoorde gebieden.

Het plangebied ligt op de gemeentelijke beleidsadvieskaart¹¹ in een zone met een lage verwachting. Op basis van een booronderzoek¹² dat op circa 165 m ten zuiden van het plangebied en binnen het zelfde sportveldencomplex is uitgevoerd, is gebleken dat in de ondergrond kleiige afzettingen aanwezig zijn, die worden geïnterpreteerd als een vulling van de bedding die zijn ontstaan na het afdammen van de Hollandse IJssel in de Vroege Middeleeuwen. Op veel plaatsen is de klei in de binnendijkse gebieden afgegraven onder meer ten behoeve van steenovens. Op basis van de geraadpleegde historische kaarten zijn voor de locatie geen steenovens opgetekend. Gezien de lage ligging van het terrein ten opzichte van de omgeving (0,70m + NAP), geldt dit ook voor deze locatie. Ook voor het plangebied geldt dat het laag ligt ten opzichte van de omgeving (circa 0,90 m+ NAP). De verwachting is dan ook dat ook hier eventuele archeologische waarden verdwenen zijn. Dit komt overeen met de verwachting op de gemeentelijke beleidskaart. Op de gemeentelijke beleidskaart is te zien dat direct ten noorden van het plangebied een zone aanwezig die niet afgegraven is en daardoor ook een hogere archeologische verwachting heeft.

2.3.4 Beschrijving van de historische situatie, mogelijke verstoringen en bouwhistorische waarden

De historische situatie is op verschillende kaarten als volgt:

Bron	Jaartal	Historische situatie
------	---------	----------------------

¹⁰ Voor een verklaring van de afkortingen, zie tabel 1.

¹¹ Rooij J.A.G van en A. de Boer 2012

¹² Ozm 56223, Brijker 2013

Bron	Jaartal	Historische situatie
Kadastrale minuut ¹³	1811	Onbebouwd
Bonnekaart ¹⁴	1902	onbebouwd

2.3.5 Beschrijving huidig gebruik

Het plangebied is momenteel in gebruik als sporthal met daar omheen liggende groenvoorziening en parkeerplaatsen. Er is geen informatie over de ligging van kabels en leidingen en de aanwezigheid van eventuele bodemverontreiniging.

2.4 Gespecificeerde verwachting en conclusie

De eerste, voor het beknopte bureauonderzoek opgestelde onderzoeksvraag *“Zijn mogelijk archeologische waarden in het plangebied aanwezig, en zo ja, wat is de specifieke archeologische verwachting?”* kan als volgt worden beantwoord:

Het plangebied is gelegen in een zone met een lage archeologische verwachting. Dit is gebaseerd op het feit dat deze zone te behoeve van de baksteen fabricage is afgegraven. De archeologische booronderzoeken in de directe omgeving hebben geen archeologische indicatoren opgeleverd. De bovengrond was bij al deze locaties verstoord. De kans op het aantreffen van archeologische waarden in het plangebied is dan ook klein.

De beantwoording van de overige onderzoeksvragen is als volgt:

- *Is het plangebied voldoende onderzocht en zo nee, welke vorm van nader archeologisch onderzoek kan worden geadviseerd?*

Ja, het plangebied is voldoende onderzocht, nader onderzoek is niet noodzakelijk.

3 Aanbeveling

ADC ArcheoProjecten adviseert om het terrein vrij te geven voor de voorgenomen ontwikkeling. Het is echter niet volledig uit te sluiten dat binnen het onderzochte gebied toch nog archeologische resten voorkomen. Het verdient daarom aanbeveling om de uitvoerder van het grondwerk te wijzen op de plicht archeologische vondsten te melden bij de bevoegde overheid, zoals aangegeven in artikel 53 van de Monumentenwet.

¹³ Kadaster 1811-1832

¹⁴ Bureau Militaire verkenningen 1902

Literatuur

- Berendsen, H.J.A & E. Stouthamer**, 2001: *Paleogeographic development of the Rhine-Meuse delta, The Netherlands*. Assen.
- Bosch, J.H.A.**, 2005: *Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode, Versie 5.2*. Utrecht (TNO-rapport NITG 05-043-A).
- Bureau Militaire Verkenningen**, 1902: Vreeswijk, blad 464, 1:25.000.
- Brijker, J.M.**, 2013: *Zomerdijk 42B, IJsselstein (gemeente IJsselstein)*, ADC-Rapport 3465, Amersfoort
- Cohen, K.M., E. Stouthamer, H.J. Pierik & A.H. Geurts**, 2012: *Rhine-Meuse Delta Studies' Digital Basemap for Delta Evolution and Palaeogeography*. Dept. Physical Geography. Utrecht
- Groenewoudt, B.J.**, 1994: *Prospectie, waardering en selectie van archeologische vindplaatsen: een beleidsgerichte verkenning van middelen en mogelijkheden*. Amersfoort (Nederlandse Archeologische Rapporten 17).
- Kadaster**, 1811-1832: *Oorspronkelijke aanwijzende tafel de grondeigenaren en der ongebouwde en gebouwde vaste eigendommen, IJsselstein, Utrecht, sectie D, blad 03*
- Kars, H. & A. Smit** (red.), 2003: *Handleiding Fysiek Behoud Archeologisch Erfgoed*. Amsterdam (Geoarchaeological and Bioarchaeological Studies 1).
- Normalisatie-Instituut, Nederlands**, 1989: *Geotechniek, classificatie van onverharde grondmonsters NEN 5104*. Delft.
- SIKB**, 2010: *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) Landbodems*. Gouda.
- Tol, A.J., J.W.H.P. Verhagen & M. Verbruggen**, 2006: *Leidraad inventariserend veldonderzoek*. Gouda (SIKB uitgave).
- Van Rooij, J.A.G en A.G. de Boer**, 2012: *Onderbouwing bij het geactualiseerde archeologiebeleid van de gemeente IJsselstein*. Amersfoort, ADC rapport 2743

Geraadpleegde websites

<http://archis2.archis.nl>
<http://www.ahn.nl/viewer>
<http://www.watwaswaar.nl>

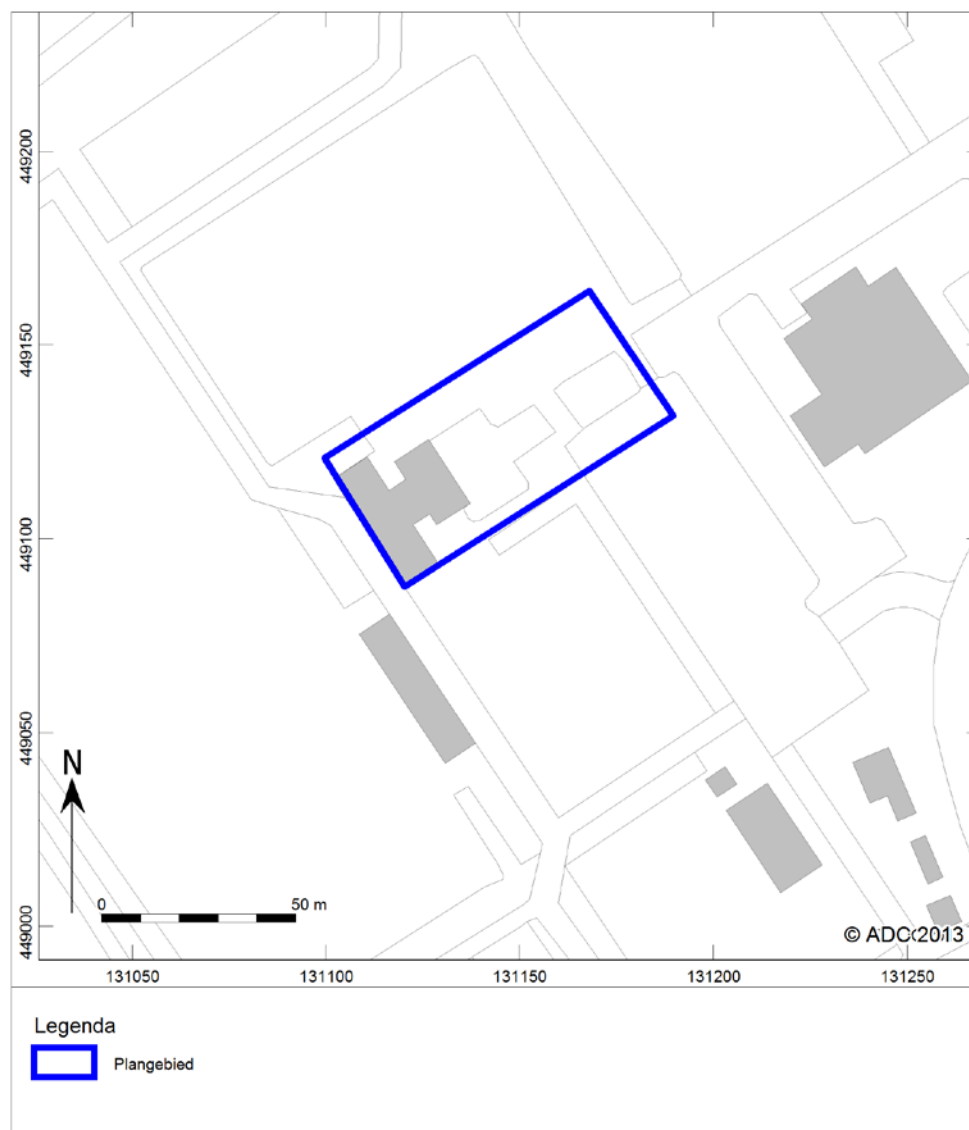
Lijst van afbeeldingen en tabellen

- Afb. 1 Locatie van het plangebied
- Afb. 2 Detailkaart van het plangebied
- Afb. 3 Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden, AMK-terreinen en ARCHIS-meldingen
- Afb. 4 Een van de ontwerpen voor de uitbreiding van de sporthal (Slangen + Koenis Architecten. Optie 1), noorden boven
- Afb. 5 Uitsnede beleidsadvieskaart gemeente IJsselstein Plangebied aangegeven met blauwe cirkel
- Afb. 6 Globale ligging van plangebied in blauwe rechthoek op uitsnede van de Kadastrale kaart 1811 - 1832.
- Afb. 7 Plangebied, bovenste blauwe rechthoek op een uitsnede van de Bonnekaart 1900.

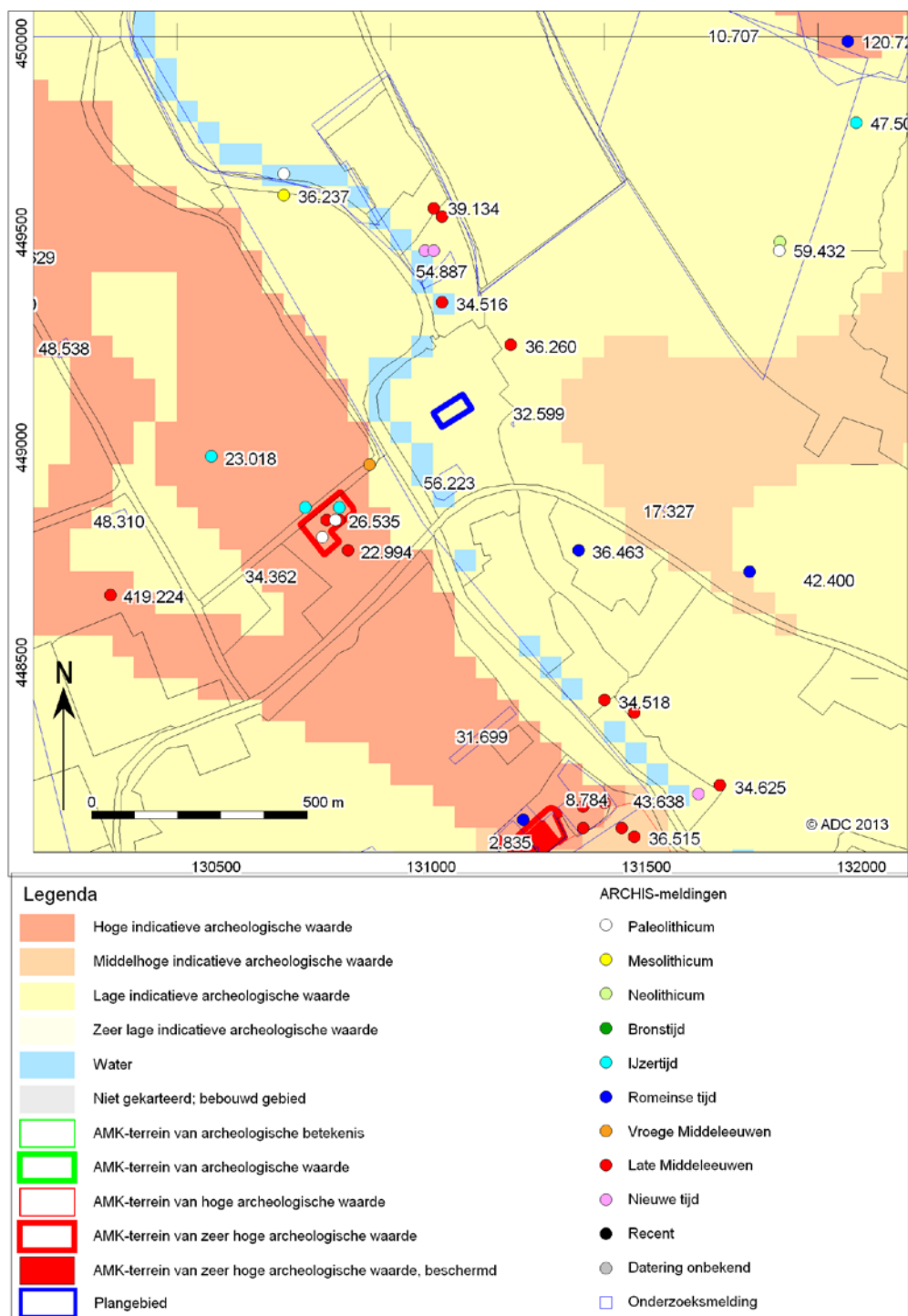
Tabel 1. Overzicht van de verschillende (pre)historische perioden.

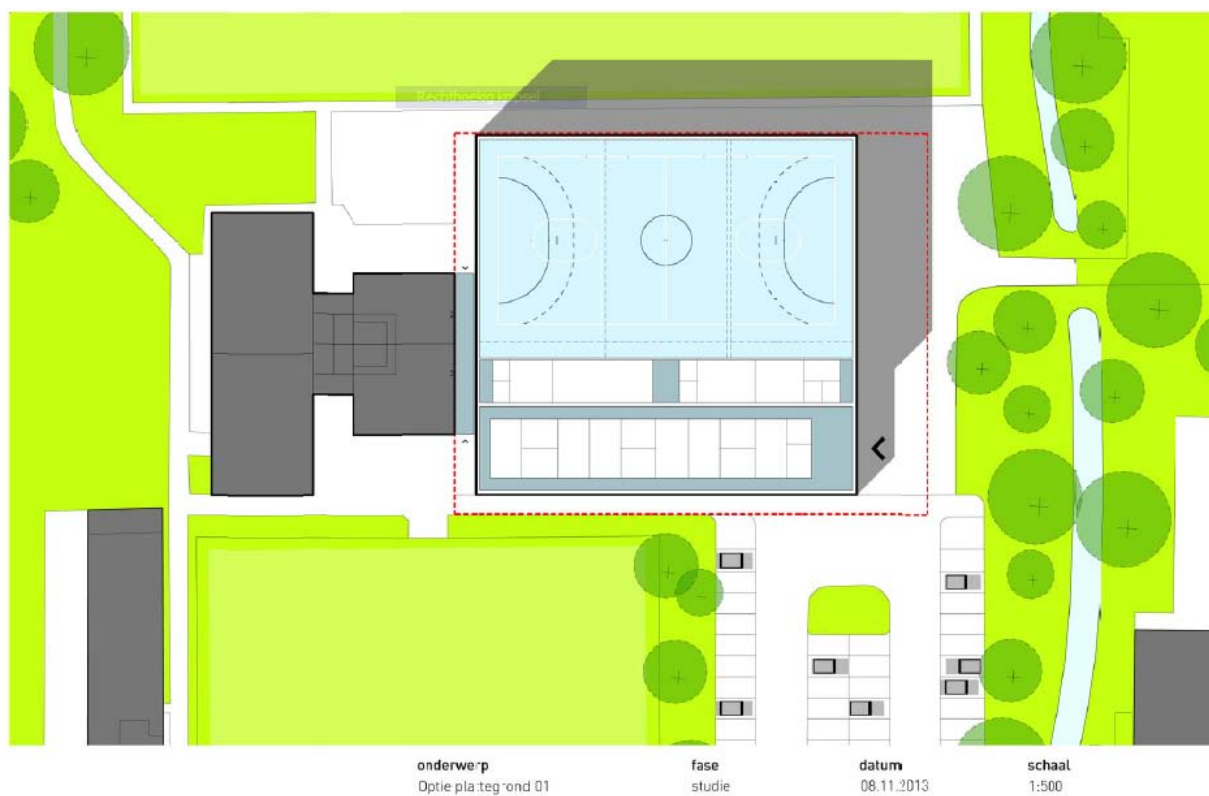
Afb. 1 Locatie van het plangebied

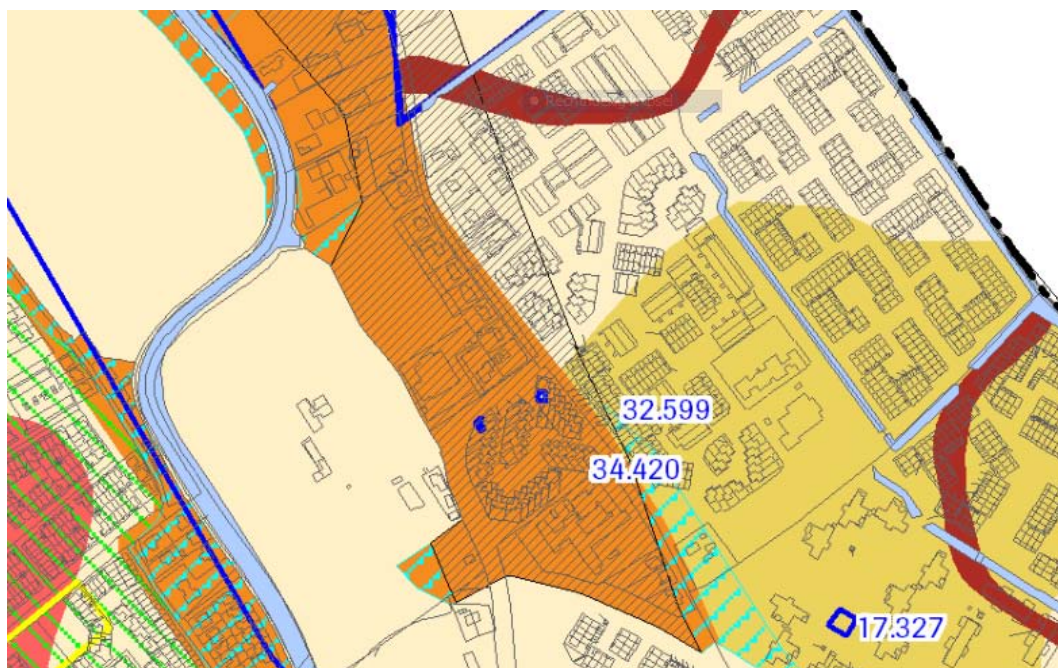
Afb. 2 Detailkaart van het plangebied

Afb. 3 Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden, AMK-terreinen en ARCHIS-meldingen

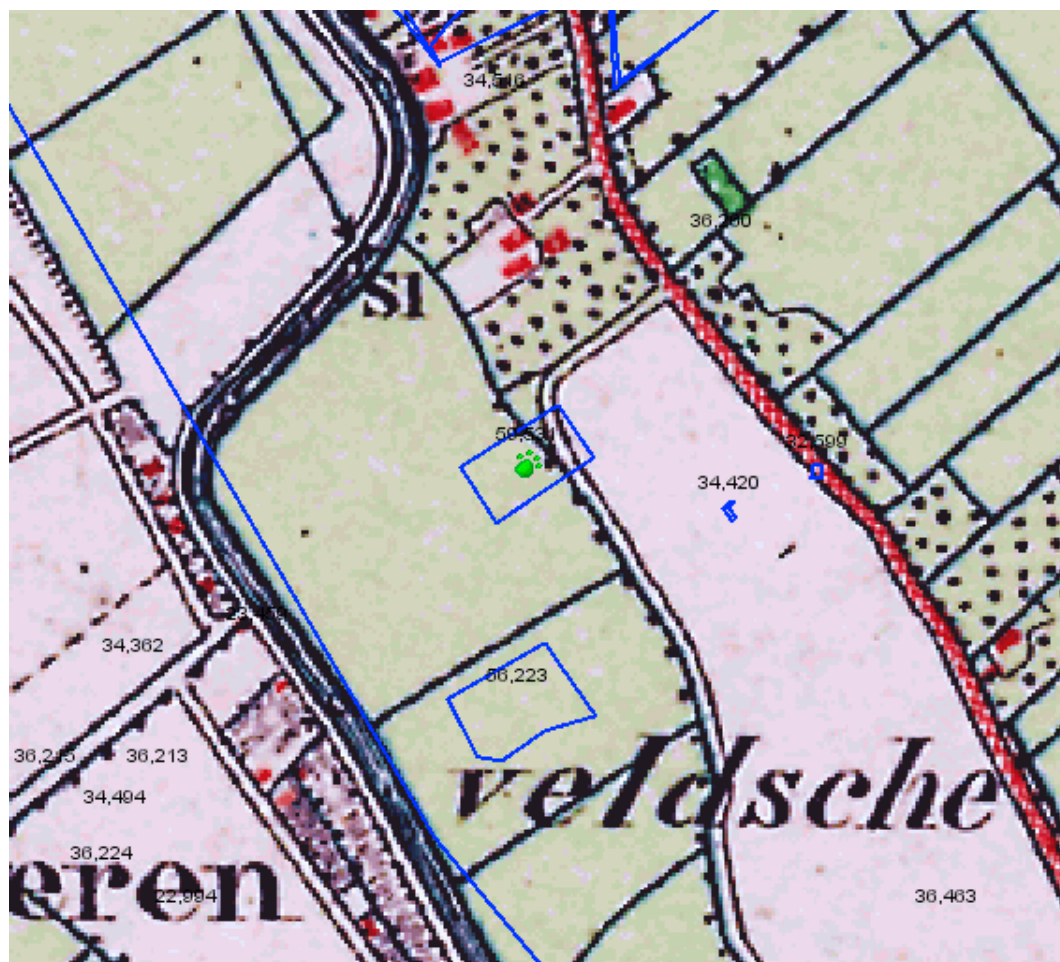
Afb. 4 Een van de ontwerpen voor de uitbreiding van de sporthal (Slangen + Koenis Architecten.
Optie 1), noorden boven

Afb. 5 Uitsnede beleidsadvieskaart gemeente IJsselstein Plangebied aangegeven met blauwe cirkel

Afb. 6 Globale ligging van plangebied in blauwe rechthoek op uitsnede van de Kadastrale kaart 1811 - 1832.

Afb. 7 Plangebied, bovenste blauwe rechthoek op een uitsnede van de Bonnekaart 1900.

